

уведення нових синдромів, і не спробами боротися з ними за допомогою online-консультацій, а тільки лише шляхом модернізації суспільства.

Література:

1. Макалатія А.Г. Мотивація в комп'ютерних іграх. Список тез секції «Психологічні аспекти Інтернет-середовища» (3-я Російська конференція з екологічної психології (Москва, 5-1- вересня 2003 р.). Тези. - М.: Психологічний інститут РАО, 2003.

2. Csikszentmihalyi M. Beyond boredom and anxiety: experiencing flow in work and play. San-Francisco: Jossey-Bass, 2000.

3. Жичкина А. Соціально-психологічні аспекти спілкування в Інтернеті. Арестова О.Н., Бабанин Л.Н., Вайскунский А.Е. Комунікація в комп'ютерних сетях: детермінанти и последствия // Вестник МГУ. Серия XIV. Психология, 4. - С.14-20. -1996.

НАПРЯМКИ СПРІЯННЯ ОСОБИСТІСНОМУ СТАНОВЛЕННЮ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА ЯК ЗАХИСНИКА КРАЇНИ У ВІЙСЬКОВОМУ ІНСТИТУТІ

УДК: 355.343.4.+3-8.011

Хижняк О.А.

Стаття посвячена результатам экспериментальной работы по благоприятствованию личностного становления будущего офицера.

Психология личности защитника, его способности, направленность, черты характера выступают как предпосылки выбора определенного спектра профессий, удовлетворенности трудом, стремление к самосовершенствованию.

Ключевые слова: личность офицера, защитник страны, военный институт.

Стаття присвячена результатам експериментальної роботи щодо сприяння особистісного становлення майбутнього офіцера.

Психічний склад особистості захисника, її здатності, спрямованість, риси характеру виступають як передумови вибору певного спектру професій, задоволеності працею, прагнення до самодосконалення.

Ключові слова: особистість офіцера, захисник країни, військовий інститут.

The article is devoted to the results of experimental work on favoring personal formation of future officers.

Mental make individual defender, his ability, direction, character traits serve as a prerequisite for selecting a certain range of professions, job satisfaction, self improvement.

Key words: personality officer, defender of the country, a military institute.

Захист кожної країни як осередку унікальної культури народу, політичного та економічного устрою життя народу має загальнолюдське значення.

Багатотисячолетній досвід боротьби за незалежність нашої країни та 17 років незалежності з характерними для них внутрішніми і зовнішніми протиріччями, неоднозначним тлумаченням історії тощо свідчать про неабияку соціальну актуальність сприяння становленню особистості громадянина країни як її захисника.

В умовах тенденції до глобалізації, світової кризи, інших соціально-економічних та політичних зрушень у суспільстві нашої країни та у світі значно зростає покладання на особистість. Традиційно найскладнішими і найважчими проблемами буття є проблеми морально-психологічні, а серед загальнолюдських завдань — проблема вибору спрямованості власної дії. Вибір молоддю власного способу життя у своїй країні в умовах модної орієнтації на закордонні технології, рівень достатку додатково ускладнюється заполітизованістю і протиставленням різних ідеологій у суспільстві. Тому невідкладним стало завдання єднання і гармонізації всіх інституцій сучасної освіти у напрямку підготовки не тільки компетентного фахівця, але й сформованості прагнення молодшої людини до саморозвитку себе у зв'язку з розвитком своєї Батьківщини.

Важливою умовою підвищення ефективності захисту країни становлення і розвитку особистості офіцера-професіонала як суб'єкта, який активно, якісно і творчо, ефективно реалізує свої професійні функції і розвивається як особистість. Інтенсивний розвиток оборонних технологій у світі поряд зі значними економічними труднощами нашої країни ускладнив діяльність усіх суб'єктів захисту країни, зумовив необхідність морально-психологічної підготовки кваліфікованих фахівців під час професійної освіти у вищих військових навчальних закладах незалежно від статусу тих, хто навчається, є вони курсантами або студентами. Спільне завдання — розвиток особистості молоді в її спрямованості на захист Батьківщини, розвиток таких психологічних утворень особистості у старшому юнацькому віці, які здатні зорієнтувати молоду людину на плідну професійну діяльність в її зорієнтованості на зв'язок зі сприянням розвитку своєї рідної країни.

Проте, як свідчить аналіз спеціальної літератури та педагогічна практика, підготовка спеціалістів військового профілю, технології навчання і виховання, що використовуються, як правило, ґрунтуються на застарілих підходах, сповнених стереотипів мислення і дії та часто реалізуються без урахування особистісного розвитку сучасних курсантів (студентів) — майбутніх офіцерів та офіцерів запасу, вчителів допризовної підготовки, без створення психологічних умов для розвитку їх особистості.

У цьому контексті система підготовки майбутніх спеціалістів з вищою освітою, яких єднає спрямованість діяльності — захист Батьківщини, повинна бути спрямована на подолання існуючих стереотипів, на створенні впровадження нових психологічних діагностико-корекційних технологій з обов'язковим збереженням кращого і традиційного в національній освіті, розвитку творчого — особистісно-діяльсного; військового тактичного і стратегічного бачення, які б ґрунтувалися на перевагах гармонійної особистісного розвитку людини у колективі як соціальнопсихологічного організму, де збережена індивідуальність особистості на ґрунті спільного — любові до Батьківщини, розвитку громадянськості як інтегративної якості майбутнього фахівця.

У зв'язку з цим, постає питання про необхідність сприяння формуванню особистості молоді як захисників Батьківщини в процесі професійної підготовки та специфіки оптимізації цього процесу.

Система підготовки вищих військових кадрів потребує такої організації, яка дозволила б розв'язати теоретико-методологічні та методичні проблеми особистісного розвитку майбутніх офіцерів як чинника їх професійного становлення, підвищення ефективності їх подальшої професійної діяльності.

Стан наукової розробки проблеми. Аналіз наукової літератури показав, що безпосередньо проблема сприяння становленню особистості майбутніх офіцерів як захисників країни у зв'язку з їх навчально-професійною діяльністю у військовому інституті не вивчалась, не розроблялась вона і в зв'язку з процесом підготовки у вищому військовому навчальному закладі вчителів допризовної підготовки та майбутніх офіцерів запасу. Разом з тим, у наукових дослідженнях у галузі загальної психології, військової психології, соціальної психології, військової та педагогічної психології, організаційної психології, психології управління та психології виховання частково розкривалися ці питання та висвітлювалися окремі аспекти зазначеної проблеми. Слід зазначити, що психологічні проблеми психологічної підготовки майбутніх фахівців у вітчизняній психології досліджувались в межах теорії діяльності (О.М.Леонтьєв, Б.Ф.Ломов та ін.); психологічних концепцій професійного становлення та професійного розвитку особистості в межах особистісного-розвиваючого підходу (Г.О.Балл, Є.О.Клімов, О.П.Саннікова, А.К.Маркова, Б.О.Федоришин та ін.), психологічної готовності до здійснення професійної діяльності (О.І.Бондарчук, Л.М.Карамушка, Н.Л.Коломінський, С.Д.Максименко, В.О.Моляко, В.А.Семиченко, Т.С.Яценко та інші).

Крім того, загальнопсихологічний аналіз концепцій, пов'язаних з психологічною проблемою розвитку особистості представлено в авторів гуманістичного напрямку (Х.Когут, А.Маслоу, Дж. Олпорт, К.Роджерс, В.Франк, Е.Шостром), глибинного (А.Адлер, Є.Берн, Е.Еріксон, В.Райх, З.Фрейд, К.Юнг та ін.), біхевіористичного (Б.Скіннер, Д.Уотсон та ін.) напрямів. Особливості актуалізації розвитку особистості в процесі професійної підготовки висвітлюються в роботах О.О.Бодальова, А.О.Реана, О.П.Саннікової, В.П.Семиченко, в тому числі, у сприянні особистісному розвитку людини, спрямування майбутньої професійної діяльності, змістом якої є захист Батьківщини (О.В.Барабанников, М.Й.Варій, М.І.Нещадим, М.І.Томчук, В.В.Ягупов).

Для розробки даного напрямку досліджень важливим є фундаментальні дослідження проблеми національної свідомості та громадянськості, що виконуються М.Й.Боришевським, розвитку духовності особистості у вітчизняній національній школі В.П.Москальця, розробку теоретико-методологічних основ дослідження особистості як суб'єкта діяльності В.О.Татенком. Особливе значення має те, що сучасні вітчизняні дослідження зберігають філософсько-психологічну спадщину ідей громадянськості та патріотизму, які містяться у творах Б.Г.Ананьєва, К.Д.Ушинського, А.С.Макаренка, В.О.Сухомлинського.

Разом з тим, проблема сприяння становленню особистості захисника Батьківщини на сучасному етапі розвитку країни, проти всю її важливість, не була предметом спеціальної уваги дослідників. Існує об'єктивна потреба в сприянні особистісному розвитку майбутніх офіцерів як невідмінній умові їх професійного і особистісного вдосконалення, визначення провідних соціально-психологічних

механізмів розвитку їх орієнтації на захист країни та умов, що спонукають особистісний розвиток майбутніх офіцерів і захисників країни на різних етапах їх професійної діяльності і особистісного становлення.

Дослідження у сфері військової психології (М. С. Корольчук, Г. В. Ложкін, О. А. Матеюк, Є. М. Потапчук, В. В. Стасюк та інші) та військової педагогіки (В. С. Маслов, В. В. Ягупов, М. І. Нещадим та інші) лише частково торкалися фундаментальної проблеми підготовки військовослужбовця як захисника країни.

Ця важлива теоретико-методологічна і практична наукова проблема потребувала розв'язання і полягала в з'ясуванні соціально-психологічних чинників, умов, механізмів особистісного розвитку майбутніх офіцерів як захисників країни, що є необхідним як чинник їх професійного функціонування та особистісної здійсненності.

Особливе місце в цьому процесі належить системі вищої військової освіти, оскільки вона за своїм призначенням фактично забезпечує підготовку фахівців. Саме в системі військової освіти, враховуючи специфіку студентів, як захисників країни, можливе створення певного воєнізованого укладу життя, в якому, спираючись на професійний досвід досвідчених офіцерів-наставників, можливо сприяти професійному та особистісному розвитку молоді. Разом з тим, як показує практика, сьогодні в процесі військової підготовки у ВВНЗ соціально-психологічні резерви особистісного розвитку офіцерських кадрів реалізуються недостатньо повно, увага викладачів здебільшого акцентована на становлення професійної компетентності військових кадрів, формування їх професійних знань, умінь, навичок без достатньої орієнтації на розвиток спрямованості особистості, становлення громадянськості майбутніх захисників. Це призводить до того, що потенціал системи вищої військової школи в плані формування свідомості молоді як захисників країни і держави реалізується недостатньо повно, а якість їх підготовки підвищення кваліфікації не досягає такого якісного рівня, який забезпечує невідмінне застосування здобутих знань, умінь, навичок у практику професійної діяльності, спрямованої на захист країни та утвердження її державності.

Дисертаційне дослідження виконувалося в 2007–2010 роках у рамках науково-дослідної теми Військового інституту Одеського національного політехнічного університету. Тему затверджено вченою радою Одеського національного політехнічного університету (протокол № 6 від 23 лютого 2010 року). Тему узгоджено Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 6 від 28 вересня 2010 року).

Зважаючи на актуальність зазначеної теми і її недостатню розробленість, об'єктом дисертаційного дослідження було обрано особистісний розвиток курсантів та студентів вищих військових навчальних закладів (майбутніх офіцерів запасу та вчителів допризовної підготовки) у процесі навчально-професійної діяльності.

Предметом дослідження виступили соціально-психологічний зміст, механізми, умови особистісного розвитку курсантів та студентів як майбутніх захисників країни в процесі навчально-професійної діяльності у військовому інституті.

Мета дослідження полягала в тому, щоб теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити соціально-психологічні механізми і умови сприяння особистісному розвитку курсантів та студентів вищих навчальних закладів як

захисників країни в навчально-професійній діяльності в процесі їх підготовки у військовому інституті.

У своєму дослідженні ми виходили із загального припущення про те, що основні тенденції й проблеми особистісного розвитку майбутнього офіцера як захисника країни опосередковані складною системою як зовнішніх (зміст навчально-професійної діяльності, середовище військового навчального закладу), так і внутрішніх чинників, серед яких - особливості смислової сфери та ціннісного ставлення курсантів і студентів до професійного й особистісного розвитку в межах навчально-професійної діяльності. При цьому, важливою умовою особистісного розвитку майбутнього офіцера як захисника країни є спеціальна організація процесу підготовки військового спеціаліста, що передбачає актуалізацію потреби захисту народу своєї країни шляхом та соціально-психологічних механізмів для забезпечення активної взаємодії в системі наставник - той, хто навчається, їх спільної діяльності, якісного психологічного супроводження навчального процесу у військовому інституті відповідної спрямованості.

Згідно з поставленою метою та висунутим припущенням, було визначено основні завдання дослідження:

1) визначити стан дослідження проблеми сприяння особистісному становленню захисника країни та соціально-психологічні умови ефективності цього процесу;

2) розробити модель особистісного розвитку курсанта/студента як захисника країни у процесі підготовки у військовому інституті;

3) дослідити тенденції, особистісного розвитку курсантів та студентів як захисників країни у процесі навчально-професійної діяльності у військовому інституті;

4) визначити соціально-психологічні механізми та умови особистісного розвитку курсантів та студентів у навчально-професійній діяльності;

5) розробити та апробувати програму сприяння особистісному розвитку студентів як захисників країни.

Методологічні основи дослідження становлять загальні принципи психологічної науки (детермінізму, єдності свідомості і діяльності, розвитку, системного підходу та ін.); концептуальні підходи до розвитку особистості в процесі соціалізації загалом (Б.Г.Ананьєв, Г.М. Андрєєва, А.Б. Коваленко, М.Н. Корнєв, В.В. Москаленко, Н. Смелзер, А. Тешфел, В.Т. Циба та ін.), як суб'єкта власної життєдіяльності, зокрема (К.О. Абульханова-Славська, О.В. Киричук, Г.С. Костюк, С.Д. Максименко, В.О. Моляко, В.О. Тагєнко, Т.М. Титарєнко та ін.), в процесі професійної діяльності та навчально-професійної діяльності (Л.М. Карамушка, Г.В. Ложкін, С.Д. Максименко, Л.Е. Орбан-Лембрик, , В.А. Семиченко, В.В. Третьяченко, Ю.М. Швалб та ін.), зокрема військової освіти (А. В. Барабанщиков, В. А. Бодров, О. Д. Глоточкін, М. С. Корольчук, Г. В. Ложкін, О. А. Матеюк, М. І. Нецадим, Я. В. Подоляк, Б. М. Олексієнко, О. Д. Сафін, М. В. Синьов, В. В. Стасюк, М. Ф. Феденко, М. І. Томчук, Є. М. Потапчук, В. В. Ягупов та ін.); ідеї гуманістичного підходу в освіті (Г.О. Балл, М.Й. Борішевський, Л.М. Карамушка, О.В. Киричук та ін.); становлення громадянськості (М.Й. Борішевський, Л.А.Снігур), праці з теорії і практики психологічної допомоги особистості (О.Ф. Бондаренко, З.Г. Кісарчук, П.В. Лушин, Н.В. Чепелева, Т.С. Яценко та ін.).

Методи дослідження: для розв'язання поставлених завдань було використано теоретичний аналіз, індукція, абстрагування, узагальнення, систематизація, моделювання, що застосовувалися для узагальнення теоретико-методологічних основ розвитку особистості в процесі соціалізації та визначення концептуальних засад дослідження проблеми особистісного розвитку студентів як захисників країни у навчально-професійній діяльності у військовому інституті; емпіричні методи: безпосереднє спостереження за особливостями взаємодії і спілкування студентів та наставників у зовнішніх проявах особистісного розвитку; психодіагностичні методи (анкетування, інтерв'ювання, тестування, аналіз документації, контент-аналіз, метод експертної оцінки, психомалюнок, тест Келлі та ін.), які використовувалися для дослідження основних тенденцій і проблем особистісного розвитку студентів як потенційних захисників країни.

Вивчення *ціннісного ставлення студентів до справи захисту країни, її народу* здійснювалось завдяки модифікованому варіанту методики незакінчених речень, тесту Дж.Келлі, опитувальнику «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча, для *вивчення особливостей самопрезентації*: методика «Хто я?» М. Куна – Т. Мак-Паргленда, психомалюнок, для *визначення когнітивної основи взаємодії студентів з наставниками*: опитувальник Е. Шостром САТ, тест Дж. Келлі для *визначення особистісної саморегуляції* студентів: методика рефлексивності (А.В. Карпова), опитувальник самоефективності А. Шерера (в модифікації А.В. Бояринцевої), методика оцінки комунікативних та організаторських здібностей; тест Айзенка, методика акцентуації характеру К. Леонгарда; соціометричне дослідження, виконання людиною навчально-професійних завдань; для *вивчення проблем особистісного розвитку*: опитувальник (авторська розробка); *констатувальний та формувальний експерименти*;

· методика цілісного розвитку особистості в творчій групі, методи активного соціально-психологічного навчання як складові (соціально-психологічний тренінг, навчально-рольові та ділові ігри й ін.);

· *методи математичної обробки даних* (кореляційний, факторний, дисперсійний, кластерний аналіз) з подальшою їх якісною інтерпретацією та змістовим узагальненням.

Статистична обробка даних і графічна презентація результатів здійснювалася за допомогою пакета статистичних програм SPSS (версія 11.0).

Дослідження проводилося впродовж 2007-2010 років на контингенті студентів вищих навчальних закладів Південноукраїнського регіону, що проходили підготовку у військовому інституті. Загальний обсяг вибірки – близько 2455 студентів кваліфікації: офіцер військового управління тактичного рівня. Експериментальну частину вибірки склали 1280 майбутніх офіцерів і вчителі допризовної підготовки, курсанти за призначенням: керівник з фізичного виховання, тренер-викладач; офіцер військового управління тактичного рівня, начальник речової служби військової частини та 1175 – студенти, що не брали участь у формуальному експерименті.

Наукова новизна та теоретичне значення роботи полягає в розробці концепції особистісного розвитку курсантів та студентів як захисників країни у навчально-професійній діяльності у ВНЗ; *вперше*: розроблено модель особистісного розвитку курсантів та студентів військового ВНЗ як захисників країни і суб'єктів навчально-професійної діяльності; обґрунтовано сукупність показників особистіс-

ного розвитку майбутнього офіцера як захисника країни, що дозволяють отримати цілісне уявлення про його динаміку; на репрезентативній вибірці обґрунтовано засоби сприяння особистісному розвитку майбутніх офіцерських кадрів у системі військової освіти в їх спрямованості на захист країни; визначено тенденції та соціально-психологічні детермінанти особистісного розвитку курсантів та студентів у процесі їх навчально-професійної діяльності; обґрунтовано модель сприяння особистісному розвитку курсантів та студентів як захисників країни шляхом залучення соціально-психологічних механізмів у спеціально створеному соціальному середовищі в умовах підготовки у ВВНЗ; *дістали подальшого розвитку* погляди щодо рушійних сил і соціально-психологічних механізмів особистісного розвитку курсантів та студентів в умовах навчально-професійної діяльності; *поглиблено уявлення* про особистість курсанта та студента як суб'єктів власного професійного і особистісного саморозвитку у спрямованості на захист країни.

В експериментальній групі в результаті формувального експерименту зафіксовані статистично значущі відмінності при $p < 0,01$. За критерієм Фішера, між результатами першого та другого зрізів, відображають зміни в загальному рівні особистісного розвитку майбутніх офіцерів як захисників країни.

Якщо до початку експерименту в експериментальній групі лише 10,5% виявили високий рівень значущості мотивів захисту країни, то після експерименту такої молоді стало вже 43,0%. Кількість студентів з низьким рівнем значущості мотивів захисту країни стала 23,6% за рахунок повної ліквідації у даній групі осіб деструктивного рівня і зменшення кількості представників – осіб перехідного рівня, кількість яких зменшилася з 31,5% до 4,8%.

Щодо *контрольної групи* за результатами 1-го та 2-го зрізів зафіксовані лише незначні зміни, які в цілому істотно не змінюють ситуацію щодо значущості для досліджуваних студентів мотивів захисту країни. Так, високий рівень значущості мотивів захисту країни до і після формувального експерименту в результаті звичайної навчально-професійної підготовки виявили 11,6% і 13,0% досліджуваних, низький зменшився незначно - 15,9% і 8,9%, і, що характерно, не ліквідований деструктивний рівень - 4,5% у осіб, мотивація яких значною мірою підсвідомо орієнтована не на захист країни, а на руйнування її незалежності і недоторканості. Залишився значним процент низького рівня мотивації, на захист країни - 8,9% порівняно з 15,9% на етапі першого зрізу. Динаміка змін кількості осіб перехідного рівня, що не визначилися у своєму ставленні до необхідності захисту країни виражена в 30,1% порівняно до 30,8% на початку підготовки.

Таблиця 1.

Рівні особистісного розвитку майбутнього офіцера як захисника країни в контрольній і експериментальній групах

Назва рівня розвитку особистості як захисників країни	Експериментальна група		Контрольна група	
Деструктивний рівень	10,6	0	11,5	4,5

Перехідний рівень	31,5	4,8	30,8	30,1
Низький рівень	16,0	23,7	15,9	8,9
Середній рівень	31,4	28,5	30,2	43,6
Високий рівень	10,5	43,0	11,6	13,0

Відмінності між показниками деструктивного рівня в експериментальній і контрольній групі до формувального експерименту не є статистично значущими: $\Phi^*_{\text{емп}} = 0.569$; $\Phi^*_{\text{емп}} < \Phi^*_{\text{кр}}$, отже, ($\Phi^*_{\text{кр}}$ при $p < 0,05 - 1,64$).

Аналіз і узагальнення викладених у дисертації результатів теоретико-експериментального дослідження дають підстави для наступних тверджень:

1. Аналіз існуючих наукових підходів щодо поглядів на особистісне становлення майбутнього офіцера і країни свідчить про те, що дане явище є складним і багатовимірним й викликає широкий дослідницький інтерес на різних рівнях наукового пізнання, що вказує на його значимість. При формуванні захисника країни динаміка становлення особистості відбувається шляхом сходження від духовного до матеріального, від особистісного до професійного. Особистісний розвиток молоді у навчально-професійній діяльності ґрунтується на прагненні до професійного вдосконалення, особистісного і духовного зростання.

2. Психологічна характеристика захисника країни розглядається нами як морально-етична складова професійної придатності людини, детермінанта визначення певного спектру можливих професій особистості, її особистісної спрямованості, життєвої позиції, статусу у суспільстві, і як фактор розробки життєвих стратегій на майбутнє. Відтак, психологічна характеристика людини як захисника країни значною мірою визначає перспективи її життєвого шляху.

Психічний склад особистості захисника, її здатності, спрямованість, риси характеру виступають як передумови вибору певного спектру професій, задоволеності працею, прагнення до самовдосконалення. У цьому зв'язку особливо актуальним стає розвиток системи проектування розвитку якостей майбутнього офіцера, офіцера як захисника країни для розв'язання завдань професійного відбору і якісної професійної підготовки, життєвої здійсненності особистості.

Захисник – це людина, яка впевненість у собі поєднує з чутливістю до незахищеності іншого, сама захищена любов'ю близьких людей в ранні роки свого існування. Поняття «захисник», заступник, визволитель у своїй опозиційній суті характеризуються протиставленнями – завойовник, зрадник, руйнівник.

3. За результатами теоретичного аналізу літератури запропоновано концептуальну модель особистісного становлення курсантів та студентів ВВНЗ у навчально-професійній діяльності, яка містить такі складові: ціннісне ставлення молоді до обраної професії як мети або засобу, орієнтація на професійний, особистісний розвиток, в якому чільне місце займає становлення особистості як відповідального громадянина; самопрезентації особистісних характеристик майбутніх офіцерів як захисників країни; когнітивне забезпечення взаємодії молоді людини з оточуючим середовищем як суб'єкта захисту країни, здатність до особистісної саморегуляції.

4. За результатами емпіричного дослідження встановлено певну невідповідність їй, іноді, суперечливість структури ціннісних орієнтацій майбутніх офіцерів їх головному фаховому призначенню, що відповідає громадянській місії їх професійної діяльності, завданням військової підготовки загалом. При цьому показано, що готовність до виконання свого професійного обов'язку на основі високих громадянських мотивів розвитку, саморегуляції, самоактуалізації у навчально-професійній та подальшій професійній діяльності важать значно менше, ніж мотиви кар'єрно-особистісні. Лише третина студентів ВВНЗ виявили високий рівень і широту (різнобічність) самопрезентації, адекватність самооцінки, середній рівень рефлексивності, відсутність жорсткої системи захистів, глобальне позитивне самоствавлення. Для значної частини досліджуваних було встановлено дещо завищені показники самоствавлення, низький рівень самокритичності, деструктивну дію механізмів „психологічного захисту”, що спричинюють недостатньо адекватні уявлення про себе як захисників країни значної частини курсантів та студентів ВВНЗ, небажання отримувати реальну інформацію про себе як зворотний зв'язок від наставників-професіоналів.

Щодо когнітивного забезпечення взаємодії курсантів/студентів з наставниками в спеціфічному просторі вищого військового навчального закладу як основи їх особистісного розвитку як громадян держави та їх захисників, виявлено досить значну кількість когнітивно-простих курсантів/студентів, яким властиві більша догматичність суджень, відсутність гнучкості в ситуації необхідності вирішення проблем, складностей інтеграції різних ставлень до оточуючого середовища, спрощеність при усвідомленні життєвих проблем та проблем професійного характеру і конструктивного їх розгляду як можливостей.

Виявлено, що особистість воїна є суб'єктом і об'єктом взаємодії з образами творів народного мистецтва, національної культури, що втілюють у собі образ воїна-захисника країни.

Встановлено, що саморегуляція особистісної активності курсантів та студентів ВВНЗ істотно позначається на процесі і результаті їх особистісного становлення як захисників країни, тісно пов'язана з самооцінкою здатності до мобілізації власного потенціалу при виконанні професійного обов'язку, розвитком здатності до самоконтролю в процесі взаємодії з наставниками та товаришами у навчальній групі. При цьому виявлено значні утруднення в процесі саморегуляції для значної кількості студентів ВВНЗ, пов'язані з екстернальним локусом контролю, недостатнім рівнем самостійності прийняття рішень, розвитку лідерських якостей.

5. Проблеми особистісного становлення майбутніх офіцерів, пов'язані з виявленими негативними тенденціями, зумовленими специфікою протиріч між професійною діяльністю і розвитком мотивації особистості майбутнього офіцера як громадянина країни і її захисника, і виявляються, насамперед, в недостатньому волевому розвитку особистості, необхідних для захисника якостей характеру, невваженій поведінці в складних ситуаціях навчально-професійної взаємодії, гендерних дисгармоніях при особистісному розвитку в просторі професійної сфери.

Ефективність органів державної влади, військової організації держави, внутрішніх військ, спеціальних державних і правоохоронних органів, відповідних структур міністерств і відомств, оборонно-промислового комплексу,

діяльність яких безпосередньо спрямована на вирішення завдань захисту військовими і невійськовими способами національних інтересів держави від зовнішніх і внутрішніх загроз обумовлюється системою психологічного забезпечення професійного становлення майбутніх офіцерів як громадян країни і її захисників. За рівнем довіри населення серед державних інституцій військово-службовці посідають перше місце. Разом з тим, для підвищення престижу і конкурентоздатності військової професії особливого розуміння набуває розвиток громадянської мотивації військовослужбовця до захисту країни.

6. Обґрунтовано можливості вищої військової освіти впливати на особистісний розвиток курсантів та студентів вищих військових навчальних закладів та встановлено такі її специфічні особливості: а) соціально-психологічний портрет молоді, яка навчається; б) специфіку організації підготовки у військовому вищому навчальному закладі в межах спільної організації підготовки з цивільним університетом; в) специфіку діяльності наставників та військових викладачів у системі військової освіти. Виокремлено ряд важливих стратегічних, організаційних та соціально-психологічних умов оптимізації процесу підготовки студентів у ВВНЗ та інтенсифікацію навчально-професійної діяльності через підвищення мотивації захисту країни як чинника їх особистісного розвитку. До останніх віднесено: створення середовища, що „запускає” відповідні соціально-психологічні механізми як засоби інтеріоризації спеціально організованих соціальних впливів; поєднання завдань особистісного розвитку студентів з удосконаленням у навчально-професійній діяльності; використанням діагностико-корекційних методик як засобів сприяння особистісному становленню майбутніх офіцерів як захисників країни; забезпечення можливості виміру індивідуально-психологічних характеристик у процесі особистісного й професійного розвитку майбутніх військових професіоналів при підготовці у військовому інституті.

Визначено організаційно-методичні засади сприяння особистісному становленню курсантів та студентів у педагогічному процесі ВВНЗ: а) забезпечення конструктивної взаємодії педагогів і слухачів на основі ціннісно-гуманістичного підходу; б) організація спільної діяльності курсантів, студентів та наставників, в ході якої вони реалізують свої творчі потреби, розвивають свої вищі почуття; в) встановлення рівноправності у спілкуванні курсантів, студентів і наставників, емоційній відкритості й довіри один до одного, взаємного прийняття іншої людини як цінності; г) забезпечення в процесі підготовки зворотного зв'язку (завдяки опитуванню, бесідам, психомалюнку, тесту Дж.Келлі, діяльності у творчих групах тощо), наповненості змісту навчальних програм громадянським змістом, спрямованим на формування захисників країни; д) складання індивідуальних програм удосконалення на основі знання внутрішньої особистісної організації, моніторингу особистісного й професійного розвитку курсантів, студентів.

7. Щодо перспективи. Подальше дослідження в обраному напрямку дозволить поглибити існуючі уявлення про психологічні механізми, які визначають динаміку і спрямованість особистісного розвитку фахівця у навчально-професійній діяльності як захисника країни в період після навчання у військовому інституті. Важливим уявляється потреба детально дослідити вплив професійної діяльності як чинника їх особистісного розвитку протягом життя.

Потребують подальшого вивчення психологічні чинники сприяння особистісному становленню фахівців, у тому числі, і особливо, в контексті відповідної

готовності до захисту країни викладачів цивільних ВВНЗ, що беруть участь у підготовці спеціалістів.

Містить інтерес, на наш погляд, здійснення аналізу специфіки й закономірностей особистісного розвитку військового професіонала як захисника країни в країнах ближнього і дальнього зарубіжжя.

Важливим уявляється детально дослідити динаміку впливу кризових явищ на підготовку кадрів з вищою освітою і розвиток їх спрямованості на захист країни, нейтралізації чи зниженню впливу цих явищ на свідомість майбутнього фахівця та його відданості ідеї захисту країни. Потребують подальшого вивчення психологічні чинники сприяння особистісному розвитку педагогів, що проходять курсову перепідготовку в системі військово-педагогічної освіти, в контексті підвищення їх психологічної культури та запобігання повторенню неконструктивних стереотипів у педагогічній взаємодії зі студентами. Подальше дослідження в обраному напрямку дозволить поглибити існуючі уявлення про психологічні механізми та закономірності, які визначають динаміку особистісного становлення майбутніх офіцерів, чия діяльність має особливе соціальне значення - захист країни.

Література:

1. Актуальні проблеми психологічного забезпечення життєдіяльності військ (сил) в сучасних умовах: Матеріали 2-ої Всеармійської науково-практичної конференції 29 жовтня 2009 року. – К.: НАОУ, 2009. – 402 с.

2. Алещенко В. І. Морально-психологічне забезпечення застосування військ (сил): становлення та сутність: навчально-методичний посібник / В. І. Алещенко / Національна академія оборони України. – К.: НАОУ, 1999. – 56 с.

3. Байков Л. Підготовка народу та військ до захисту батьківщини. - К.: Вид-во «Час», 1919. – 224 с.

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ДИСЦИПЛІН ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ

УДК 378.937

Мушинська Н. С.

В статтє исследується проблема формирования компетентности саморазвития будущих экономистов на занятиях учебных дисциплин гуманитарного цикла («Педагогика и психология», «Философия», «Этика и эстетика», «Культурология»). Представлена система поисковых заданий по формированию компетентности саморазвития студентов.

Ключевые слова: компетентность саморазвития, система поисковых заданий.

In the given article the problem of the formation of self-development competency of future economists at the lessons of humanities group disciplines (“Pedagogy and Psychology”, “Philosophy”, “Ethics and Aesthetics”, “Cultural Studies”) is investigated. The system of searching tasks on the formation of self-development competency of students is presented.

Key-words: self-development competency, system of searching tasks.